

obzira na njegovo sadašnje funkcioniranje, bez obzira na nužnost poboljšanja tog sistema, a i transformacije, jer društvo nije konstituirano samo od klase proizvođača, nego i od mnogih drugih slojeva bez kojih se ne mogu rješavati složena društvena pitanja» (str. 179).

Zlatko Čepo

*SOCIJALISTIČKI SAVEZ RADNOG NARODA U RAZVOJU
SOCIJALISTIČKOG SAMOUPRAVNOG DRUŠTVA,
Ljubljana 1984, 902 str.*

U okviru Teorijskih rasprava »Misao i revolucionarno delo Edvarda Kardelja« u Beogradu je 26. i 27. siječnja 1984. godine održan znanstveni skup pod nazivom »Socijalistički savez radnog naroda u razvoju socijalističkog samoupravnog društva«. Te susrete, na kojima se analizira Kardeljev teorijski doprinos i promišljaju aktualni problemi političkog sistema, inicirao je još 1980. godine Jugoslavenski centar za teoriju i praksu samoupravljanja »Edvard Kardelj« u Ljubljani i redovno se održavaju u povodu godišnjice njegovog rođenja. Socijalističkom savezu, kao segmentu političkog sistema, Kardelj je posvetio velik broj svojih rasprava i članaka, te je skup imao za cilj da se, analizom izloženog koncepta te organizacije u njegovim radovima, ponovo preispitaju mogućnosti realizacije sa stajališta kritike postojećeg stanja i time doprinese razrješenju teorijsko-političkih i praktičnih problema vezanih uz ulogu ove organizacije.

U radu skupa sudjelovale su dvije stotine politologa, sociologa, aktivista i društveno-političkih radnika; podneseno je četrdeset referata. Bilo je i osamdeset dva priloga diskusiji koja se odnosila na tri tematska područja: Socijalistički savez u razvoju socijalističke demokracije, Aktualna pitanja ostvarivanja funkcija Socijalističkog saveza u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja, Socijalistički savez kao front radnih ljudi i građana i svih organiziranih socijalističkih snaga.

U referatima i prilogima diskusiji razmatrani su svi aspekti društveno-političke biti i djelovanja Socijalističkog saveza s pristupom koji se kreće od interpretacije Kardeljevih stavova o SSRN do kritičke analize uloge i perspektive ove organizacije.

Veći broj radova bavi se Socijalističkim savezom kao frontom; njegovim određenjem kao širokog pokreta masa sa socijalističkom orijentacijom, i potrebom reafirmacije SSRN kao fronta u smislu izvornog oblika »masovnog političkog rada koji bi na najprirodniji način uvažavao vodeću ulogu radničke klase u procesu emancipacije jugoslovenskih naroda i narodnosti otvarajući perspektive privredno zaostaloj i eksploatisanoj zemlji« (M. Ribičič, Uvodno izlaganje, 17). To su ova izlaganja: V. Šiftar, Nekaj izkušenj OF za SZ DL danes, 34—61, M. Rožič, Pluralizam samoupravnih interesa i SSRN kao frontno organizovanje subjektivnih snaga samoupravnog društva, 62—78, F. Šetinc, Kakav nam je Socijalistički savez potreban a kakav imamo, 326—343,

D. Drašković, Vodeća idejno-politička uloga SKJ u Socijalističkom savezu i problem masovne političke inicijative, 344—360.

Dio referata raspravlja o mjestu SSRN u političkom sistemu, o njegovom značenju u procesu ostvarivanja samoupravnog koncepta društva, o odnosu vlasti i samoupravljanja, o ulozi u procesu odlučivanja u delegatskom sistemu i sl. Ž. Papić, Raskršća samoupravljanja, 79—96; R. Smiljković, Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije između vlasti i samoupravljanja, 97—112; J. Đorđević, Mesto Socijalističkog saveza u političkom sistemu, 156—168; M. Ribarić, Socijalistički savez radnog naroda u procesu podružtvljavanja politike, 169—175; Z. Tomac, Socijalistički savez u procesima odlučivanja u delegatskom sistemu, 176—190; C. Ribičić, Društveno-politička veća između zamisli i stvarnosti, 191—204; Č. Sadiković, Aktuelna pitanja izbornog sistema i uloga SSRN, 205—217; M. Matić, Demokratizacija kadrovske politike i društveni razvoj, 218—233; M. Aleksić, Zadaci Socijalističkog saveza u osposobljavanju radnih ljudi za samoupravljanje, 387—393.

Organizacijska struktura SSRN predmet je analize u ovim prilogima: S. Tomić, Gradska konferencija SSRN u analitičkom i empirijskom sistemu, 488—498; M. Pejanović, Frontovska koncepcija SSRN i problemi njenog ostvarivanja u komunizmu, 499—511; S. Jogan, Ostvarivanje uloge mesne i opštinske organizacije SSRN u radovima E. Kardelja i kao aktuelni zadatak sadašnjice, 512—534; Z. Gruovski, Edvard Kardelj o društvenom samoupravljanju u mestu stanovanja i ulozi Narodnog fronta odnosno SSRNJ, 535—551; M. Teofanov, Sekcije SSRN — snaga demokratizacije i mobilizacije, 552—560.

Objavljena su i dva priloga o političkoj kulturi — M. Podunavac, Socijalistički savez i politička kultura i hegemonija radničke klase, 113—121; M. Krsmanović, Socijalistički savez u politici kulture samoupravnog društva, 122—144, te članci o ulozi SSRN u sistemu opštenarodne obrane i društvene samozaštite — D. Petkovski, Mesto i uloga SSRNJ u ostvarivanju koncepcije ONO i DSZ, 284—295; B. Sikimić, Mesto Socijalističkog saveza radnog naroda u opštenarodnom odbrambenom ratu, 296—307; B. Nikolovski, SSRNJ i podružtvljavanje poslova opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, 308—325. O odnosu Saveza komunista i Socijalističkog saveza raspravljaju J. R. Marjanović, Aktuelna teorijsko-praktička pitanja delovanja komunista u SSRN i značaj teorijskih stavova Edvarda Kardelja, 361—369 i I. Bakić, Mesto i uloga Saveza komunista u Socijalističkom savezu, 370—386, a o položaju žene u procesu samoupravljanja V. Tomšić, Socijalistički savez radnog naroda i misao E. Kardelja o putevima ostvarivanja ravnopravnosti muškaraca i žena u razvoju socijalističkog samoupravljanja, 394—418 i S. Markov, Položaj i uloga žene u sistemu političkog odlučivanja, 419—433. U toj obimnoj knjizi štampani su i drugi referati u kojima se problematiziraju različita pitanja — M. Bogičević, Kardeljeva misao o slobodi stvaranja, 145—155; Gj. Gaca, Socijalistički savez i ostvarivanje principa kolektivnog rada i odgovornosti, 234—249; D. Dragosavac, Historijska aktualnost nacionalnog pitanja i Kardeljev doprinos izgradnji Jugoslavije kao demokratske zajednice, 250—267; M. Oreč, Socijalistički savez u razvoju i podružtvljavanju sistema informisanja, 268—283; S. Klimovski, Nauka, stvaralaštvo i stručne službe kao subjektivne snage društva, 434—448; M. Zečević, Društvene organizacije i udruženja — oblik samoupravnog interesnog povezivanja radnih ljudi i građana, 449—467; I. Cvitković, Socijalistički savez omogućava dalje jačanje slobode vjeroispovjesti, 468—476; I. Maštruko, Socijalistički savez — religija — vjerske zajednice, 477—488.

Razgovor pod imenom »teorijskih rasprava« razumijeva mogućnosti i nužnost kritičkog pristupa, ali na ovom je skupu prevladao normativistički pristup u većini priloga i diskusija. Takav pristup ostaje u granicama interpretacije koncepcije a granice analize ne pomiču se od uopćenih političkih ocjena o nedovoljnoj ulozi i otporima realizaciji idealne zamisli, pri čemu se, uslijed pobrkanih razina analize, mišljenja o njegovom (SSRN) političkom značenju temelje na ideji o mogućoj ulozi.

U nekim izlaganjima, ipak, susrećemo poticajna razmišljanja i teze. Pitajući kakav Socijalistički savez doista jest, kako djeluje i s kolikim utjecajem — što bi bilo polazište nenormativističkog pristupa — T. Jantol ističe u svojoj diskusiji (593—603) da je SSRN »vrlo elastične organizacijske strukture (do te mjere da članstva formalno i nema), vrlo široko definirana programa djelovanja (koji zahvaća veliko područje društvenog života s jako različitim sadržajima, od parcijalnih interesa stanovanja u mjesnoj zajednici do najopćenitijih pitanja idejnopolitičkog pluralizma), vrlo kompleksnih, međusobno različitih funkcija (u izborima, kadrovskoj politici, delegatskoj osnovi skupštinskog odlučivanja i javnosti), i naposljetku, vrlo slabog političkog utjecaja« (594). Minorno političko značenje SSRN može se uočiti u empirijskim istraživanjima (Projekt »Funkcioniranje i ostvarivanje delegatskog sistema 1978. i 1980. god.«) — visok postotak ispitanika nepovoljno ocjenjuje oblike i sadržaje rada organizacija SSRN u mjesnoj zajednici, tj. mogućnost utjecanja na rad delegacije, kao i načine mobilizacije, te sudbinu pokrenutih inicijativa. U percepciji političkog značenja društveno-političkih organizacija najpovoljnije se ocjenjuje Savez komunista, dok SSRN i Savez socijalističke omladine zauzimaju posljednje mjesto. U ostvarivanju izborne funkcije SSRN postoji tek kao formalni organizator procedure, kao i u pitanju kadrovske politike. Sve to upućuje, smatra Jantol, da ova organizacija »zakazuje u gotovo svim aspektima svoje društvene uloge« (597). Osnovni su uzroci takvog stanja u tendencijama, u distribuciji i strukturi političke moći u društvu, te postojanju drugih centara moći posredstvom kojih se izravnije ostvaruju interesi. Pogrešna interpretacija ustavne koncepcije SSRN, misli Z. Tomac, uzrok je njezina neostvarivanja, jer u praksi sve društveno-političke organizacije djeluju samostalno a ne posredstvom SSRN, kako je to Ustavom zamišljeno. Savez komunista i Socijalistički savez političke su organizacije, dok ostale nisu samostalne i ostvaruju se kao političke tek posredstvom SSRN, kao mjesta političke sinteze (177). U tom smislu potrebne su promjene u strukturi rukovodstava i organa (zastupljenost svih radnih ljudi, a ne drugi oblik djelovanja komunista), te odnosa između SK i SSRN (sve bitnije odluke donositi u SSRN), i zaustaviti tendenciju pretvaranja drugih društveno-političkih organizacija u samostalne i paralelne.

Zanimljiv prilog za analizu socio-profesionalnih, dobnih i ostalih obilježja skupštinskog sastava nalazimo u izlaganju M. Matića o problemima kadrovske politike. Uz povećanu kadrovsku pokretljivost i demokratizaciju procesa odlučivanja nakon uvođenja delegatskog sistema, primjetne su i ranije pojave horizontalnog pomicanja nosilaca značajnijih društvenih funkcija, povećavanje profesionalnoga političkog kadra i ista generacijska i socio-profesionalna obilježja. U Skupštini SFRJ godine 1963. bilo je 10 posto delegata starijih od pedeset godina, 1967. taj je postotak bio 23,66 a 1981. čak 24,35. Udio žena smanjuje se sa 19,6 posto u 1963. na 17,2 u 1978. godini. Godine 1974. u Skupštinu je u odnosu na ranijih neznatnih 0,65—5,3 posto izabrano čak 20 posto radnika proizvođača, a već na izborima 1978. to je manje od 10 posto. Reizbor se na-

kon znatnijeg opadanja 1974. ponovo pojavljuje već 1978. godine u značajnom obimu i od ranijih 20—40 posto delegata ponovo biranih porastao je na 40—60 posto obnovljenih mandata (222—223).

Polazeći od osnovne teze da se odnos avangarde i revolucionarnog pokreta uvijek mora misliti konkretnopovijesno, D. Drašković smatra da se u razvoju jugoslavenske revolucije mogu pratiti gotovo zakoniti odnosi: a) snaga pokreta jača ukoliko se demokratski odnosi u samoj avangardi odražavaju na demokratizaciju društva, pri čemu moć utjecaja vodeće snage u društvu ovisi o širini socijalnog programa, i obratno; b) pojava konfuzije u avangardi vodi situaciji u kojoj su politički oblici društva preuski za raznovrsne političke tokove; c) djelotvornost teorije ograničava se, ukoliko se povećava raskorak između ciljeva i sredstava njihovog ostvarivanja što pojačava dominaciju »prosječne svijesti« i ima za posljedicu praktičizam kao vladajući odnos (347). Od presudne je važnosti za djelovanje avangarde u frontu sposobnost da se osjeti »snaga narodnih masa« što podrazumijeva analizu stvarnosti koja u socijalnoj strukturi društva utvrđuje snage sposobne da »povuku naprijed« ali i upućene na to po objektivnoj — društvenoj poziciji (350). Socijalistički savez radnog naroda front je po definiciji. Obilježja fronta po Draškoviću su: visok stupanj integriteta dijelova socijalne i političke strukture fronta, odnosno jedinstvo misli u akciji, izrazit stupanj motiviranosti za akciju, samoorganizacija s fleksibilnim oblicima, čvrsto definirani ciljevi, preplitanje spontanosti i organiziranosti te općeprihvaćeni simboli, znaci i parole. Kako se front stvara, uspostavlja, njegovo održanje moguće je tek u izvanrednim prilikama ili pod izuzetnim uvjetima ostvarene indoktrinacije. Masovna inicijativa koja se izražava posredstvom fronta stavlja avangardu pred razrješenje bitnih pitanja: tko je njezin nosilac, kakav je sadržaj i koje vrijednosti afirmira, odakle je potekla i sl.

Zanimljivu kritiku internog razmišljanja i govorenja — na politički način — dao je u svojoj diskusiji M. Carević (774—783). Neprestano se, kaže on, govori da su društveno-političke organizacije i udruženja dio SSRN »sa SKJ na čelu«. Od te se formulacije a pogotovo takvog koncepta odustalo prije trideset godina, međutim ona se često upotrebljava. U stvarnosti se, također, podržavaju i održavaju takvi odnosi u kojima je SKJ »na čelu«, a ne dio SSRN kao njegova idejno-vodeća snaga. Savez komunista imao je do sada dva puta — smatra Carević — put da se razvija kao vodeća idejna snaga i put vlasti. Njegov utjecajni dio krenuo je tim drugim putem, ostajući verbalno na pozicijama prvog puta. U tom kontekstu Carević je podvrgao kritici praksu formiranja i funkcioniranja društveno-političkih vijeća u skupštinskom sistemu, sa zaključkom da su postala državno-partijska vijeća, a u strukturi političkog sistema stvorila se piramida moći s elementima jednopartijskog sistema.

Katarina Spehniak